

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. 6 Rals.		Los subscribers, per ratlla. ¼ Ral.
Al estranger, tres mesos. 9 »		Los no subscribers, per id. 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 12 »	Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.	Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. 1 »		

SUMARI.

Ja es hora; per G. Martorell.—Estudis geogràfics sobre 'l Bisbat de Girona durant la etat mitjana; per Pere Alsius.—Alvarez de Castro (poesia); per Angel Guimerà.—Lo procés de Jesucrist; per J. S.—La barretina bermella (poesia); per Salvador Genís.—Los Reys d' Aragó y la Séu de Girona; per Fidel Fita.—Corrandes populars; per Pau Bertran y Bros.—Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.—Novas.

JA ES HORA.

Per mes que siga en eces desautorizada nostra veu, son tan especials las circunstancias que atravessa Catalunya que clarament volem apuntar quatre consideracions ab la seguretat de que no dexarán de tenir algun partidari entre'ls que's desentranyan pagant la llengua catalana.

¿Es que devem continuar essent per sempre amants platònichs d'ella ó es que ab l'amor que hi tenim debem anar un xich mes lluny per no rompre ab la lley de la historia que, malgrat á molts, tart ó d'hora vindrá també á cumplirse?

Desde En Aribau que's venen succehint los cantors que allá al lluny nos han dextat veurer nostra resurrecció literaria y politica. A aquella ja hi hem arribat fa temps y á esta en nostre concepte hi anem á entrar de ple, per poch que'ls que hajan seguit lo rastre de tan eminents patricis no s'aturin devant dels perills que tot cambi entranya y siguin los primers que procuren encaussar lo moviment de separació que naix ab los últims acontexements polítichs.

La hora de mostrarnos tal com som es arribada. Ha fermentat prou temps aquesta idea en las lletras catalanas pera que are dexam perdre la propicia ocasió que se'ns presenta.

Estudiem, sino, 'ls volums de la institució dels Jochs Florals y trobarem que l'esperit separatista brolla per tot arreu; de desde 'ls discursos de la Presidencia, en las poesias premiadas escritas tant per l'individuó mes avansat en política como per lo que

es indiferent á ella, com també per aquell que ideas mes conservadoras tinga. Y es que la fama de aquells nobles patricis, arrastrant l'esperit, fa que'ls cors se badin á las passions mes puras; es que 'l jou que estem sufrint no 'ns ha embrutit á tal estrem de no suspirar per las llibertats antigas; es que de dessota las cendras de nostres furs surten espurnas que encenen l'esperit patri latent en nosaltres; es en una paraula l'ánima catalana que anyalment se cerneix sobre l'horisó barceloní pera recordar á tots nosaltres los butxins que de Catalunya, son cos, la separaren.

De patrimoni esclusiu dels acadèmichs ha passat á bandera hont s'ha arreplegat una juventut entusiasta desprovista de las preocupacions de la politica espanyola.

Si 'ls antes capitans sens soldats veuhen avuy creat son exèrcit, per quan esperan donchs realisar lo bell ideal que ab tanta claretat pintavan?

Are que'ls cors estan en continua ecsitació, que ab la matexa facilitat se tirarán en brassos del patrici que s'entregarán al patrioter qu'el sentiment provincial esploti, per que permanéixer indiferents aquells que poden per los mérits contrets dirigir la situació actual per lo camí mes profitos á nostra Catalunya?

Are es l'hora de fer ressaltar lo fi del renaxement de las lletras catalanas, are sens que un govern central nos ho impidexi podem ab llibertat dir ahont anem y gravar ben clar en nostre escut, pera que tothom ho entenga, que volem dir los catalans ab nostre renaxement y ab nostre catalanisme.

Ficsemnos en lo bè immens que Catalunya 'n pot reportar si en los actuals moments miran pel comú los mes caracterisats fills de la terra.

Pensem que 'l que arruna un edifici deu tenir materials pera comensarne un altre y que seria impropí de gent essencialment práctica, com som los d'est país, agafar lo destructor picot per arreconar las eynas creadoras. Ab la sola bandera de la destrucció no s'hi vinga á nosaltres; guardes per pobles com los de la Grecia que al enderrocar sa antiga grandesa s'han ajegut ensopits en la pols de sas ruinas.

No 's olvidin que 'l germen de la destrucció del centralisme l'han llensat ells en camp de bona saó

y que ja que'l separatisme avuy trau bona ufana l'han de cuidar ab assiduitat fins que granada la espiga puguin dir: Aquí teniu la Catalunya catalana; enllas-séula ab sas germanas las altres nacions de Espanya y fora d'ella.

G. MARTORELL.

ESTUDIS GEOGRAFICS SOBRE 'L BISBAT DE GERONA

DURANT LA ETAT MITJANA.

Tal es la divisió territorial que la potestat civil doná al bisbat de Gerona al ser rescatat de la opressió de la Mitja lluna, però es de advertir que al establir-se tal demarcació la terra patria se trobava poch ménos que desolada, ermas sas ans frondosas valls y convertidas en runas sas poblacions més ricas. No obstant, ben tost una era de prosperitat y de riquesa substituï á tanta desventura, y mentres los esforços guerrers catalans ab sas heróicas empreses empenyian cada dia un xich més los infels moros axamplant las fronterases catalanas, los humils soldats de la pau enpleavan sos suors y totas sas miras en repoblar las solitaries valls y en fer renaxer per tot arreu la agricultura y estimular la industria. Bona part de tan noble empresa deu Catalunya á las paternals disposicions que á favor seudictá 'l popular protector de la nostra terra, y pera millor de axó fernes cárrech no será per demés recordar la organisació política que per aquell li fou donada.

Ja he dit que devant de cada pago posá Carlos Magne ab latas atribucions un comte representant de la autoritat soberana, en ajuda del qual venian los Viscomtes y Vicaris, cap principal del orde militar aquells y del judicial los últims. Als Vicaris (*veguers*) seguian los jutjes y sotsveguers, batlles y sotsbatlles y altres oficials de justicia que no vé al cas especificar; axis com en lo bras militar despres del viscomtes se trobavan los Comdors, Valvassors, Valvassins y 'ls Caballers, que constituïan los diferents graus de la milicia feudal de aquella época, y de la qual formavan part, tant ells com sos vassalls, per rahó dels feudos ó beneficis territorials que posseïan. Si 'ls feudataris havian rebut directament del monarca sas terras senyoriales generalment se distingian ab la denominació de *vassi regii* ó *dominici*, en qual categoria es creencia figuravan los comdors; més si 'l benefici havia sigut otorgat pel comte llavors prenian lo nom de *vassi comitum*, mentres que 's reservava 'l de *valvassins* pera 'ls que eran vassalls de un altre feudatari; essent pera tots estos esforços capdills hereditaria la possessió del honor ó feudo senyorial que havian rebut, tant pera premiar la part molt activa que havian pres en la reconquesta de Catalunya, com pera assegurar en lo esdevenidor lo fruyt de sas heroicitats é importants victorias. També foren hereditaris los cárrechs de Comte y Viscomte desde que Catalunya se regí per prínceps soberans independents; però men-

tras la nostra patria 's trobá bax lo protectorat dels monarcas francesos, estos lliurement los nombra- van y separavan de sos puestos; axis es que al ferse transmissibles per dret de heretatje los viscomtats, aparexen rodejats de un prestigi é importancia quasi igual al cárrech comtal, é investits de senyorias jurisdiccionalas que avans no posseïan. També las tingué llavors lo bras ecclesiástich, y com la noblesa gosá deïmunitat sobre sas possessions; á lo que seguramen tse deu que ab freqüencia reunits se trobassen los bishes y abats al costat dels comtes y barons, dels vicaris y dels jutjes, en aquells grans aplechs ó placits que en lo mallo públich del comtat ó en la iglesia de algun poble alashoras tot sovint se ajustavan, ja pera posar la pau y concordia entre poderósos rivals, ja pera entendre en los més importants litigis, ó bé pera pendre part en los negocis de estat, en qual cas tenian lo carácter de verdadera representació nacional.

Peró es de advertir que las terras que rebian en feudo los barons ó en franch alou la Iglesia no eran, generalment parlant, productivas y ben pobladas comarcas, sinó abandonats y erms terrers de difícil conreu per la falta de brassos en que llavors la agricultura 's trobava; y de aquí que 'ls senyors de aquells improductius territoris procurassen colocar en ell lo major número possible de pobladors, als quals ab pactes més ó menos ventajosos repartian las terras sobreras. Veus aquí perque al entorn de un enmarletat castell ó bax la protecció de una naxent abadia, es ahont deu anarse á buscar la repoblació de la reconquistada terra catalana, motiu més que suficient pera que 'l historiador estudie ab preferencia aquelles institucions, á las quals tan deu la patria.

Ab molt de gust aquí consignaria los esforços que á est fi féren los senyors laïchs pera repoblar sas terras, més com per ells fou sempre preferent l'exercici de las armas, de aquí que la majoria de las memorias que de ells se conservan sigan quasi exclusivament relatives als nobles fets de guerra, en la que tan brillavan, sens cuydarse poch ni molt de transmetre á la posteritat lo molt que necessariament treballar tinguéren pera colonisar los abandonats terrers que en feudo los soberans concedit los hi havian. Per fortuna no succehex altre tant respecte als monastirs de Benedictins, putx que en los numerosos monuments històrichs que de ells nos restan, está plenament patentisat que á ells se deu una bona part, sinó la major, de la era de prosperitat que seguí á la época de la reconquesta. En efecte; ells foren qui desmontáren las valls més solitaries, ja disputantlas á las salvages feras que las dominavan, ja fent desaparèixer de ellas los focos pantanósos que las feyan més que insanas, inhabitables; á ells se deu la construcció de importants aqüeductes que convertiren en regables las avans secanas terras; al impuls dels Benedictins no pocas industrias per aquí se establiren; á ells la ciencia es deutora de no pochi descobriments, de protecció las Arts y de la conservació de importants documents y rars llibres la Historia. Ademés los monjes de St. Benet ab son exemple agullonavan al

poble á ser laboriós; ab sa predicació, sas virtuts y sa obediencia cega reformavan moralment una societat heterogènea, y desmoralisada per la guerra; ensenyantli lo respecte que als superiors devia, la caritat que ab los iguals havia de correspondre. Y per últim dins las parets del claustre trojava l' ignorant un estudi; lo malalt refugi; lo vell desvalgut un amparo y l' fatigat passatjer y vianant una posada, que per caritat, es dir, per amor á Déu y al próxim, li oferia un alberch en que referse de sas fatigas. Per axó deya que en particular Catalunya deu tot son agraïment á la benefactora institució Benedictina.

Un dels tants modos de demostrarseli es estudiar son origen y desenrotllament en la patria nostra, y com est estudi ve á tom pera inquirir lo modo com se repoblá despres de la expulsio dels alarbs, per axó ab gust en ell entro, no dubtant que serán de algun profit las observacions que bax est punt de vista presento.

Los monastirs que més se distingiren en la noble y civilisadora empresa de la repoblació de Catalunya son, segons irrecusables documents, los de Banyolas, St. Feliu de Guíxols, St. Aniol (Bessagoda), St. Quir-se de Colera, Amer y Camprodon, vinguent ja en segona fila los demás que contava l' nostre bisbat, no per altre motiu que per ser sa fundació coetánea de un temps en que Catalunya s' trojava ja bastant repoblada y ja també per haver sigut erigits dins de poblacions importants, quals contorns no necessitavan del impuls que en altres llochs los Benedictins los hi dayan. Al primer dels citats se deu á més de la restauració de la enrunada vila de Banyolas, la colonisació de sas circumvehinas terras, que feu regadius mediant lo doll inagotable del hermós lach prop del qual se trojava, y quals pantanósos contorns dexugá, encaxonant en rechs propis las ayguas sobreras que fins alashoras per la bora sobrexian y se esparramavan. Conseguit aquest gran pas, que per si sol ja honraria al nostre monastir, repoblá á Vilert, en la ribera dreita del riu Fluviá; y durant lo segle IXe emprengué la colonisació de la vall del Ser, establint en ella diferents priorats (*cellæ, cellulæ*), entre 'ls quals se citan (1) los de St. Pere de Miéras, St. Martí de Campmajor, Santa Maria de Romzilia (Romania (?)) y Santa Maria de Rivo de Azar, en la vall de Miéras; St. Vicents del Sellent ó de Corbos, St. Juliá y St. Miquel en la vall de Santa Pau, molts dels quals en los segles posteriors se 'ns presentan ja com importants y ricas parroquias. Altre tant feren los cenobitas de est Monastir en las baxas terras del Ampurdá, fundant un poble en Vallmala ó Fontanet y los priorats de St. Pere, St. Fructuós, St. Sebrí y St. Juan Baptista en la espadada montanya de Roda, de manera que ab los únichs documents que fins ara de esta casa s' conexen, queda probat satisfactoriament que ella sola portá á cap la colonisació de varias de las més ricas é importants comarcas catalanas.

Com de pas acabo de citar lo priorat de St. Juliá

entre 'ls de la vall de Santa Pau, y l' de St. Pere entre 'ls situats en la montanya de Roda; y ja que rés sobre l' paradero de aquell, ni sobre la transformació en monastir del últim, parla la Historia ecclesiástica del nostre bisbat, penso que es convenient entrar en una petita discussió sobre abdós extrems per lo molt que esta interessa. Diu Villanueva, referintse al primer, que res havia pogut determinar respecte l' lloch ahont havia sigut erigit lo monastir de St. Juliá y St. Vicens, del qual sols consta que radicava dins los confins del antich comtat de Besalú; emperó desde l' moment es de notar la circumstancia de que en l' arxiu monasterial de la vila de Banyolas se conservás lo real diploma que acredita sa passada existencia, lo que apar indicarnos ja que entre 'ls dos mitjansava alguna relació de dependencia, tal vegada per ser filial lo de St. Juliá del de aquesta vila, ó bé per haver sigut á ell incorporat poch despres de sa fundació, que degué tenir lloch no gayre avans del any 866 (1); subjecció que vé demostrada per figurar lo priorat de St. Juliá de la vall de Santa Pau, ó de St. Miquel en diferents privilegis en que s' especifican las possessions é iglesias que constituían la dotació dels Benedictins de St. Esteva de Banyolas. Admesa ja esta dependencia ó filiació, pera fixar lo lloch ahont se trojava lo perdut monastir de St. Juliá, entre varios datos que á la resolució del problema vénen, tenim, que en la escriptura de sa fundació se confirma á son abat lo mas (villare) *de Rivodazer*, es á dir, del riu Ser, que ja sabem se concria ab las rieras de las valls de St. Miquel, Santa Pau y Miéras, en las quals indistintament colocan los antichs documents del monastir de Banyolas son priorat de St. Juliá; qual situació per fi dexa ben especificada la butlla de Benet VIII (2) ab los següents termes: *in monte Sancti Juliani ipsa ecclesia cum decimis et primitiis, et oblationes fidelium, cum domos, terras, vineas, cultum et incultum, cum eorum terminis vel adjacentiis suis*, despres de tot lo qual no s' pot dubtar ja que est priorat (avans monastir) se trojava en la vall de Santa Pau, al cim de la alta montanya que en la actualitat encara porta l' nom de *Sant Juliá del Mont*.

Igualment fins á últims del segle IXe estiguéren subjectes al monastir de Banyolas los priorats de Sant Cebriá, St. Juan Baptista, St. Fructuós y St. Pere erigits en diferents llochs de la montanya de Roda, y com á tals governats per un preposit ó prior dependent del abat de esta vila; subjecció que vé acreditada en diferents dels principals privilegis als cenobitas de St. Esteva, concedits per los monarcas francésos, essent l' últim en que tal dependencia consta l' otorgat per Lluís lo Transmarí en 877 al abat Ansemundo; més com los monjes del priorat de St. Pere no portassen ab bons ulls tal falta de govern independent, y estimulats tal volta per l' augment de riquesas que per aquell temps alcansat havian, instaren y per fi despres de no poca fressa conseguiren, poder regirse per un abat propi sols unit ab lo de Banyolas pels vin-

(1) Vejas los diplomas y butllas pontificias dirigits als primers abats de Banyolas.

(1) Marca Hispánica, ap. XXVIII.

(2) Marca Hispánica, ap. CLXXIV, 1017.

cles de caritat que entre 'ls germans de una mateixa religió mitjansar devian (1). Desde llavors endavant, es dir, a contar del any 880, lo ja monastir de St. Pere de Roda alcansá grans riquesas y prestigi; y exuberant de vida fundá nous priorats, que com ell no tardaren á emanciparse de la tutoria en que se 'ls tenia. Entre ells cita Pujades un en la part de della del Pirinéu, y no miro fora del cas á que igual categoria dega col·locarse 'l de Santa Maria de Rosas, que com á dependent del de St. Pere de Roda figura en 943 entre las possessions de aquella célebre casa (2), mentres que ja avans del 976, segons Villanueva, constituïa abadia independent y separada.

Igualment es interessant pera la historia ecclesiástica del nostre bisbat la investigació del origen y desenrotllament del antich monastir de St. Aniol, qual situació he expressat ja al estudiar la vall del Llierca, apartantme de la opinió del sabi historiògraf de Olot. Sa fundació deu referirse al entorn del any 872 (3); la advocació bax la qual fou erigit y 'ls noms de la vall y del riu en que 's trobava son datos més que suficients pera que ja may puga confondre's ab lo de St. Pere de Besalú, contant que axó sol me escusa de entrar en tota discussió; baste dir donchs que 'ls Benedictins de aquexa antiquíssima casa son los que iniciaren y en gran part portaren á terme, la colonisació de las solitarias y desertas montanyas que 'l circuhian; fundant un priorat en Talaxá, un altre en Sant Llorens del Mont (Mare de Deu del Mont) y tal vegada també 'l de St. Martí en la vertent oriental de esta montanya reduhint á cultiu ademés moltes altras terras del alt Pirinéu ratllanas de Fransa. En particular merex fixar la nostra atenció lo priorat de Sant Llorens, que en la escriptura de fundació sols figura ab lo nom de *bassilica*; essent important d'axó d'explicar, que prop de ella radicavan 'l mas y la font llavors nomenats *Sparrigaria*, que constituïan part de la dotació de estos poch ménos que desconeguts cenobitas. (4) Donchs bé, un petit mas y una placentera font son los únichs testimonis que presencian lo successiu enrunament del ja sobradament enderrocant monastir de St. Llorens del Mont (Sous); com si aquest conjunt de circumstancies volguessen resoldre 'l problemàtic origen de est últim monastir; que s'explica molt bé considerantlo filiació del de St. Aniol, y admetent que surti de la humil categoria de priorat en que 's trobava pera pujar á la de abadia independent, á mitjant segle IXe, incorporantse 'ls cenobitas de la casa matris ab los de la filial, com constantment axis ho assegura la tradició que viva 's

conserva entre 'ls pobladors de aquellas montanyas; encara que equivocadament preténen que la casa suprimida é incorporada fou la de Palera, en qual poble no consta ni es presumible haja existit may monastir algun.

Al monastir de Camprodon que prové de mitjant segle X^e 's deu la colonisació de la vall Laudarense (alta conca del Ter) y una bona part de la de Bolós; y al de Sant Feliu de Guixols la de aquella part de litoral en que 's trobava, empleantse sos Benedictins en tan santa empresa, desafiant las continuas depredacions que en sas terras ocasionavan los piratas moros, y que debilment contenir podian lo castell que al monastir circuhia, lo de *Benedormiens* situat en Castell de Aro y altres en aquella part edificats en defensa de la costa. Unit, encara que per molt poch temps, ab est monastir estigué 'l de Sant Pol de Mar (*Cenobium Sancti Pauli Maritimi*), que alguns equivocadament han atribuït á Sant Pol de la Bisbal, lo que de cap manera pot admétres, perque en tal cas dita casa dexaria de correspondre á la *Maritima*, que ja sabem quina part de costa era, la que tal nom portava.

Al de Sant Quirze de Colera som deutors de repoblació de Peralada y de las parroquias de Delfia Bausitjes, Cantallops, Desprach, Maserach, Rabós de Ampurdá, Sant Climent Sasebas, y altras (1), que féren renaxer aquells labòriosos monjes de entre la general desolació que á la patria cubrian en los precisos temps en que acabava de recobrar sa independència expulsant de ella als infiels moros; axis com deu atribuirse als Benedictins de Amer la fundació dels priorats de Colomers, Sant Andreu del Terri, lo de Sant Pere y Santa Maria de Cadaquers de *Carcere juxta litus magni maris* y altres (2) los quals com los anteriorment descrits constituïren lo centre á qual entorn s'ajustava una població pera donar vida á una erma y abandonada comarca.

Veus aquí donchs com tots estos monastirs indistintament contribuïren á fer surtir de la postració en que havia dextat al nostre bisbat la llarga y desoladora guerra que 'ls decidits cristians contra las musulmícas legions sostinguéren; empresa bax tots conceptes meritoria y laudable y per lo tan digne de tota reconexensa. De ella deu fer també participant la Historia als nobles Benedictins de Santa Maria de Arles (Rosselló), los quals no contents de haver repoblat la encontrada ahont erigit havian son monastir, vinguéren á colonisar las terras del alt Ampurdá (comtat de Besalú), fundanthi lo priorat de Sant Pere *super fluvium Sambucæ*, situació que de cap manera pot confondre's ab la del cenobí de Sant Pere de Besalú, com erradament alguns han pretingut; lo priorat de Sant Miquel de Cerasia, situat entre 'l dit riu Muga (*Sambuca*) y son affluent lo Manol, las terras del qual consta foren arrancadas pels monjes Edo y Trasulfo; y per últim lo de Sant Romá de Casamor (*Casa Mauri*) també en la alta conca del dit riu. Per axó y per la immunitat que sobre las possessions de estos prio-

(1) *Ensaig Historich sobre Banyolas*, part II, cap. III. Apendix la *Mulassá Regis*. O. N. 3. E.

(2) *Marca Hispánica*, ap. LXXIX.

(3) *Marca Hispánica*, ap. XXX. Precepte de Càrlos lo Calvo á favor de est monastir. Unica escriptura coneguda de esta casa.

Lo monastir de St. Pere de Besalú prové de mitjant segle X^e.

(4) Montem Sancti Laurentii, cum basilica in honore Sancti Laurentii ejusdem fundata, cum villari et fonte vocabulo *Sparrigaria*... Precepte citat.

(1) Villanueva XIII, IV.

(2) Villanueva, XIV, 228.

rats los abats de Arles tenian, eran admesos en las dietas generals del comtat de Besalú, com los demás prelatos dels restants monastirs que en ell se trovavan, ni mes ni ménos que si ex monastir residís dins del comtat besaluni. Y no s'crega que conducta semblant fos exclusiva tan sols dels cenobitas de Arles, no; perque altre tan feyan tots los monastirs, de manera que si en lo comtat ahont ells tenian sa residència no trovavan terres sobreres que reduhir á cultiu, surtian de ell y en lo comtat vehí establian sos priorats; cridavan á ells nous pobladors, als qui repartian las terras que per sí mateixos cultivar no podian los monjes; imposant als colonisadors petits censos, generalment pagadors en especie, com un parell de pollastres, algun formatge ó cosa pel estil, es dir, una carga sempre soportable; á lo que deu atribuhirse sens dubte la major importancia que las poblacions de las senyorías eclesiásticas sobre las de las baronías laicas conseguian.

Bax l'impuls dels monastirs y priorats, dels esforços dels senyors feudals y també de alguns pobladors que sols per sa particular iniciativa aquí vingueren á establirse, promte 'l bisbat de Gerona surtí del miserable estat en que dextat l' havia la assoladora guerra contra 'ls alarbs sostinguda; de manera que ja á principis del segle IXe Catalunya tota havia cambiat de aspecte y per tot arreu la cubrian verts y matisats camps, frondosas vinyas y boscos de productivas oliveras, arrivant á alcansar tal era de prosperitat, que engelosits los comtes imperials de tanta riqueza, feren blanch de sas ambiciosas miras las possessions que tantas suadas costavan als repobladors de la terra patria. Pera contenir tals depredacions y proteccionar lo complement de lo molt que restava per fer encara en Catalunya, expediren Carlo Magne y son fill Lluís diferents diplomas ó preceptes á fi de que fossen respectats los béns de aquells colonisadors als qui tant devia la terra catalana. Gracias á estos soberans manaments y á la estabilitat major que cada dia anava adquirint lo govern de la reconquistada Catalunya, á passos agegantats conseguí rocobrar sa passada grandesa, á qual apogéo quasi arribá ja bax la dinastia de sos comtes independents, y que completament feren recobrarli los Peres y Jaumes de Aragó. Comprobant de axó son las citas, que en la taula de equivalencias entre las denominacions modernas y antigas de las poblacions del bisbat de Gerona al final poso, y en ella per si matex podrá veure 'l lector que tots los pobles de aquesta gran regió caminaren per un igual á referse de sa passada decadencia. Veritat es que lo que més prosperá llavors fou la agricultura; no obstant en los numerosos documents que de la etat mitjana 's conservan se veu que la industria no estigué tampoch desatesa, posantse á favor seu los multiplicats salts de aygua en que tan abunda lo nostre bisbat pera establir molins *bladers*, *drapers*, nochys y altres classes de artificis; logrant los géneros de est pais distingirse y trovar bona colocació en los mercats nacionals y extrangers tocantli per lo tant una gran part en lo mohiment comercial que tanta mombardia donava á Catalunya. No poch facilitaren est mohiment las numerosas vias de comunicació que

enlassavan las més separadas comarcas del bisbat unas ab altres; vias que probablement datavan ja de las épocas anteriors y que llavors miro probable que 's recomponguessen, de entre las quals citaré com á més importants, la gran *via mercaderia*, que es la que en la actualitat conexem per carretera general de Fransa, que com ara, passava per las immediacions de Orriols y Bascara (1); la carretera real de Ampurias á Besalú, que tocava en Parets (ribera dreta del Fluviá) y seguiria pels pobles de Orfans, y Vilert y Esponellá pera saltar á la ribera oposada, aprofitant lo magnífich pont que en la última població sobre 'l dit riu se trova; desde allí 's dirigía á la comtal vila de Besalú pera enllassar ab diferents altres camins y principalment ab la *via aussonense*, de la qual quedan encara vestigis en la vall de Bas, per ahont consta que passava segons los documents de la etat mitjana (2). En altres instruments se fa memoria de la carretera que comunicava á Gerona ab Besalú passant per Banyolas; de la que unia dita ciutat ab la Bisbal, de la que recorria 'l litoral per la banda de Sant Feliu de Guixols y Vall de Aro y altres moltes que seria llarch enumerar, y ab las quals empalmavan camins més secundaris que irradiavan per tots cantons y portavan la vida y animació fins als últims pobles de las més aisladas encontradas del bisbat.

Pera completar esta ressenya geográfica falta que done á conexer al lector las diferents denominacions que durant la etat mitjana portaren los pobles del bisbat de Gerona, posantlas ab relació dels noms moderns ab que en la actualitat se conexen; nomenclátor que dividiré en tres seccions, destinant las dos primeras als comtats de Gerona y Besalú, y la tercera al pago ampuritá, involucrant en un sol catálech los pobles dels districtes comtals que 'l constituïan ja que sempre foren regits y governats per una autoritat única (3).

PERE ALSIUS.

ALVAREZ DE CASTRO.

Mira, fill de la Gloria, la terra s' esbadalla;
Murets, casals y torras enfonzan los tirans;
Lo sol ab la fumera s' enmortalla;
Per tot lo crim flameja; los dolls de la metralla
Van á morir al cor dels catalans.

Son los carrers y plassas inmensas sepulturas;
La Fam esten sos brassos, la Mort se 'n riu crudel;
Axams de corps fendexen las alturas;
Las plantas s' enmustigan; y fins las criaturas
Ans d' ovirar la llum tornan al cel.

(1) Villanueva XIII, ap XII.

(2) Marca Hispánica, plana 1245, appendix CXLIV y CXXIV.

(3) Ja he descrit anteriorment los limits que separavan los pobles del comtat de Ampurias del de Peralada, per lo que ab un mapa al devant, pot per si matex lo lector facilment resoldre á quin dels dos correspon cada una de las poblacions que en la tercera taula figuran.

¡Y encara fuhetejas l' orgull de l' host fellona?...
Y encara no s' amolla ta ferma voluntat?...
«No 'm vull rendir; la mort que se m' endona!
Primer que las cadenas ab runas de Girona
Escalarem al cel la llibertat!»

¡Oh cor de bronzo!... Mira: l' alé de la venjansa
Dins l' ànima l' ofegan tos héroes, tos germans;
¿N' ho sents? ¡Caigué Girona en la matansa,
¡Esguarda com se renta lo monstre de la Fransa
Ab nostre plor las ensangnadas mans!

¿Ho veus? ¡Donchs com no t' alsas feréstech, sanguinari,
Delmant ab férrea massa las cínicas llegendes?...
¡Deu ha estes en ton seny vel funerari!...
¿Que saps tu de la Patria si en brassos del desvari
Ni fas esment que 't rotllan los sayons!...

Demá obrirás los parpres al sol de la existencia
Y las ferotges ayglas del Nört se t' enduran...
Adeu, titá de nostra Independencia;
Al àrbit del Imperi li manca la conciencia,
Ja 'ns ho dirá 'l castell de Sant Ferran.

Botxins de nostra rassa qu' enmena la vilesa
Somnian ab la gloria de véuret humillat,
Y no sáben que 't sobra fortaleza
Per rebre lo martiri sens ombra de baxesa,
Ferm y seré com pich del Montserrat.

Al front de Deu entórnat, estela llevantina
Que inflammas en la Patria l' orgull dels espanyols;
Digne capdill de l' hosta gironina,
No hi cap sobre la terra ta pensa gegantina;
Per meréxet á tu lo cel tan sols.

Enláyrat á la gloria que 't donan tas prouhesas;
En l' ara de la Patria, tas gestas inmortals
Per escarment de criminals empresas
La Fama voladora las dexará tramesas
Ab ploma de las ayglas imperials.

Baix tos llorers y palmas, la célica blavura
Lo geni de l' Espanya traspasará ab lo front;
Sols á ton nom, endins la sepultura,
Fent estremir la terra, se remourá ab pavura
Lo cadavre del gran Napoleon.

Las rasses estrangeras ab crits de cobejansa
S' esclamarán al véure la forsa de ton pit:
«Va deturar l' empresa de la Fransa!
Mes ferm que las murallas, que 'l plom de la matansa,
Mes ferm que 'l llamp sigué son esperit!...»

Y 'ls fills d' aquexas terras ab tant de sang fangadas
N' iran fins á Girona ta tomba á venerar;
Y ab las mans en lo pit encreuheradas,
Y 'l front demunt las llosas de llágrimas gastadas
Te diran ab patétich mormorar:

«Salve, gegant del segles, fatich de la Victoria,
Que á l' host ensoperbida vejerés sota peu;
Que al embotar la espasa de sa gloria
Al Cèssar afrontares y féresli memoria
Que assobre de son cap llampega Deu.»

«En tant que 'l cel ne signin las punxas de la serra,
En tant que 'l sol claregi l' espay, l' immensitat
Será ton nom la gloria de la terra;
Viurás ab nostra vida; tas páginas de guerra
També 't donan al mon la eternitat.»

A. GUIMERÁ.

Mars de 1871.

No dubtem de que 'ls lectors de LA RENAXENSA veurán ab gust la publicació en sas planas del subsegüent treball, degut á la ploma del conciensut juriconsult frances, Mr. Dupin, y fet en refutació d' una obra del escriptor israelita, Mr. Salvador, y en especial del capítol de la mateixa que s' ocupa del *Judici y condemna*ció de Jesus. Baix un doble punt de vista es de profit sa lectura. Avuy que una legislació avansada ha importat á la nostra patria la institució del Jurat, modificant radicalment las lleys de procediment que en materia criminal havian regit fins ara, no es inoportú fer coneixe las bases en que prop de dos mil anys enera descansava en la terra d' Israel la mateixa institució, font històrica de sa resurrecció moderna; ni ho es tampoch en aquest període del any dedicat per la Iglesia á solemnizar lo recort de la passió de son Fundador, fer patent la apassionada injusticia de que fou victima aquest per part de son poble, que li negá no ja 'l favor que la puresa y excelsitut de sa doctrina demanavan, sino fins aquells drets que al mes endurit criminal concedian la lley ensemps que la práctica.

J. S.

LO PROCÉS DE JESUCRIST.

Lo dret d' un hebreu anava compendiat en aquestos dos mots: *judicare et judicari*, jutjar y ser jutjat. Es á dir, que ningú podia ser condemnat sino en virtut d' un judici, y que cada hu era cridat á judicar á tots los altres. Una que altra escepció d' aquest principi no invalida la regla general.

En negocis d' interés privat, cada una de las parts s' elegia un jutje y aquestos dos un ters. Quan versava la qüestió sobre «la interpretació d' una lley» passava á la assemblea dels ancians y d' allí al gran consell de Jerusalem. Tota ciutat que contava ab una població de mes de cent vint familias constituïa una reduhida assemblea de vint y tres membres, que era la que coneixia dels negocis criminals.

Las expressions tant sovint usadas en la lley mosaica, de *morirá, será separat del poble*, poden tenir tres significats molt diferents, que 's confonen, empero, molts vegadas. Indican tals paraulas la mort penal, la mort civil y la mort prematura que amenassa naturalment á tothom qui se separa de las reglas útils al poble y á sí mateix. La mort civil era lo darrer grau de la separació ó «escomunica-

ció» y s' imposava com a pena judicial per la assemblea del jutges. Hi havia tres graus d' «escornicació» que podien equipararse als que trovem en los códichs moderns ab las denominacions de cadena perpétua, cadena temporal y penas correccionals; pero la escornicació hebrea tenia la ventatja de que may feya perdre la esperança de recuperar la primera posició, ó diguemho aixís, de la rehabilitació completa.

Los jurisconsults hebreus han emitit sobre la pena de mort opinions que mereixen ser citadas: «Un tribunal que condemna a mort» una vegada en set anys «pot calificar-se de «sanguinari.» «Mereix aquesta calificació, diu lo doctor Eliazar, quan profereix una sentència aixís, un colp en setanta anys.» — «Si haguéssim estat membres del tribunal superior, afegeixen los doctors Triphon y Akiba, may hauriam condemnat a mort á ningú.» Simeon, fill de Gamaliel, los hi responia: «¿Y aixó no haguera estat un abús? ¿No vos haguera deturat la consideració de que 'ls crims se multipliquessen en Israel?»

Tot lo procediment del *Pentateucus* en materia criminal estrema en tres regles que poden reasumirse aixís: publicitat en los debats, llibertat completa en la defensa per al acusat, garantias contra 'ls inconvenients de la declaració dels testimonis. Segons lo test hebreu, un sol testimoni no val y es precis que dos ó tres al menys afirmen lo fet. Lo testimoni que denunciés á algú havia de prestar jurament de que deya veritat; allavors los jutjes s' informavan ab exactitut y diligencia del fet denunciat y si per cas s' averiguava que aquell era testimoni fals se li imposava la pena á que ab sa delació havia esposat al altre.

Los debats entre l' acusat y l' acusat tenian lloch devant de tota la assemblea del poble. Quan un havia sigut condemnat á mort, los testimonis causa de la sentència, havian de donarli lo primer colp, pera que aixís afegissen lo darrer grau de certitut á la veritat de llurs deposicions. Aixís s' esplican aquelles conegudas paraulas: «Que li tire la primera pedra lo primer que d' entre vosaltres sia innocent.»

En la práctica la aplicació d' estas regles se feya de la següent manera: lo dia assenyalat per al judici los algutzirs feyen compareixe al individu acusat. Al costat dels ancians del poble, pero en lloch inferior, s' asseien los anomenats «auditors ó candidats» que seguien ab regularitat las sessions del consell. Se llegian las pessas del procés y cridats successivament los testimonis citats al efecte:

Lo president los hi dirigia á cada hū la següent exhortació: «No volem que 'ns digas lo que sápigas no mes que per conjecturas ó veu pública; reflexiona que pesa desobre teu una grave responsabilitat y que no s' tracta aquí d' un assumpt de diners, hont pot repararse ó indemnizarse qualsevol perjudici. Si ta declaració fa que injusta ment secondemne al acusat, sobre ton cap caurá sa sang y la sang de tota sa descendencia. Deu te 'n demanará conte com ne demaná á Cain de la sang d' Abel.»

La dona no podia ser testimoni, perquè se suposava que no tindria 'l suficient valor per á pegar lo primer colp al acusat condemnat á mort. No podian serho tampoch lo noy, que als ulls de la llei no té encara responsabilitat, ni l' esclau, ni l' home de mal nom, ni 'l que patís de malaltia que li impedis l' us de sas facultats físicas ó morals. La declaració única de hu contra ell mateix ni la d' un profeta, fos la que fos sa reputació, no determinavan la condemna.

Los testimonis havian de reconeixe la identitat de la persona y declarar sobre 'l mes, dia, hora y demás circunstancias del crimen. Una vegada fet l' examen de las

probas, los jutjes que opinavan en favor de la innocencia del acusat prenian la paraula y esposavan llurs rahons; los que 'l tenian per culpable, parlavan acte seguit ab tota la moderació possible. Si l' acusat havia encarregat sa defensa á algun dels auditors ó candidats, ó algun d' aquestos volia espontaneament fer alguna alegació en pro de la innocencia del reo, se 'l feya asseure en la cadira y desde allí arengava als jutjes y al poble: no hi havia empero paraula, si era sa opinió contraria al acusat. Per últim, si volia, parlava l' interessat, escoltantse tots ab la major atenció é indulgencia.

Clos lo debat, un dels jutjes feya 'l resúmen de la causa, y fent eixir de la sala als concurrents, dos escribas anavan apuntant los vots, un los favorables, altre los condemnatoris. De vint y tres vots n' hi havia prou ab onze per á la absolució; per á la condemna n' era menester tretze.

Si alguns dels jutjes deyan que no estavan prou instruits del procés, s' hi afagian dos ancians mes, despres altres dos y aixís successivament fins á formar una assemblea de setanta dos membres, que era 'l nombre dels que componian lo gran consell. Quan la majoria de vots absolvía, se posava encontinent al acusat en llibertat; pero si se li imposava alguna pena, se diferia per dos dias lo pronunciar la sentència. Los jutjes en aquest dia intermedi no podian ocupar-se de res mes que de la causa, abstenintse al mateix temps d' un aliment massa abundant, de vi, licors, y en general de tot lo que pogues incapacitar l' enteniment per á la meditació. Lo dematí del ters dia tornavan á constituhir tribunal y 'l que no havia mudat d' opinió deya: «persevero en mon judici y condemno», sent d' advertir que el jutge que havia condemnat lo primer colp podia absoldre en esta segona sessió, pero no podia condemnar qui ja una vegada havia absolt. Si la majoria era contraria al acusat, dos magistrats l' acompanyavan fins al lloch del suplici; los ancians durant la execussió romanian en llurs setials y guardava la porta del tribunal un prebost ab una bandera á la ma. Un altre seguia á cavall al condemnat ab la obligació d' estar sempre atenta la vista al punt de partida per si 'l consell suspenia la execució per qualsevol motiu en qual cas lo primer feya senya ab la bandera. Quan lo reo deya als magistrats que 's recordava d' alguna rahó ó circumstancia encara no esposada, lo feyan tornar al tribunal, de qual dret podia fer us fins á cinq vegadas. Precedia al sentenciat un pregoner que d' en tant en tant anava dihent: «Aquest home es dut al suplici per tal crimen; los testimonis que han declarat en contra d' ell son tal y tal: qualsevol que tinga res per á alegar en favor seu, que cuyte á ferho.» En virtut, sens dubte d' aquest principi, lo jove Daniel feu retrocedir als que conduhian á Susana y pujá al tribunal per á fer un nou interrogatori de testimonis. Quan eran prop del lloch del suplici, se requiria al condemnat per á que confessés lo delicté, y feyanli beure, per últim, un narcótic, per á ferli menys sensible lo moment fatal.

S.

(Seguirá.)

LA BARRETINA BERMELLA.

La barretina encara vol dir independencia.

(COLLELL.)

Graciosa barretina
que las testas colradas
de nostres bons pagesos

cubreixes y engalanas;
 óne esta cansoneta
 que un cor que tendre t'ayma
 pera llohar tas glories
 joyós vuy n' ha dictada.

De pau, treball y honra
 de fé y de virtut santa
 serás sempre en ma terra
 penyora benhaurada;
 y al vent que exten y gronxa
 ta encesa y rica grana
 del jovencel altiu
 á rans la fresca galta,
 ó bat del caduch jayo
 la cabellera llarga
 que 'l temps, fentli homenatge,
 plateja y no arreballa;
 tot baixet tu li contas
 l' historia ja oblidada
 de fets que 'l llor ombreja,
 que guardan áureas pàginas,
 perque per tot arreu
 hont desplega sas alas
 en sos lleugers viatges
 per esta terra aymada,
 la trameti y l' escampi,
 embalsamant las ánimas
 dels catalans d' avuy
 ab antigua fragància.

Bè cal, bè cal que sempre
 tant dolsas alenadas
 oh volador missatge!
 al cor respirar fassas,
 perque ellas lo deixondin
 y ab goig y orgull ne sàpia
 que barretina duyan,
 com los pagesos d' ara,
 aquells inmortals héroes
 que ab sas proesas altas
 la gloria n' enfosquieren
 del grant capdill de Fransa,
 méntres qu' embadalida
 l' Europa pronunciava
 lo nom de Catalunya
 ab reverencia santa.

En despit del oratje
 que braholant ne passa
 y ab furia se 'ns empofta
 las ricas antigallas
 que 'ns quedan com raigs febles
 d' un astre que s' apaga;
 content, oh barretina,
 jo 't veig viurer encara,
 trionfant de la tempesta
 que als mès ardits esglaya,
 com lliure ix del naufragi
 en mix de la mar brava
 lo bocinet de suro
 que oneja damunt l' aygua.

Si al Roser que celebra
 pèl gay Maig la contrada,
 esmentant millors dias
 mon pas incert s' atansa,
 bermellejar te miro
 entre las clariaynas

de seculars alzinaz
 que 'l llarch viaró n' enraman;
 y un cop finida deixo
 la meva caminada
 y pèl gentiu ma vista
 cobdiciosa s' escampa,
 sús mil serenaz testas
 que 't rumbejan ufanas
 saltar ab goig te miro
 com sempre enjogassada,
 deixant que 'l sol reflecti
 ta porporencia grana
 y ab bells colors ne pinti
 l' ampla y rublerta plassa
 hont jovenalla alegre
 punteja la cerdana
 al sò del tamborino
 que anima la ballada.

En los mercats y firas
 també mos ulls t' aguaytan
 clapejant de rosellas
 las inquietas onadas
 de l' inmensa munió
 que vè, se 'n va ó traspassa,
 per carrers y firals
 moventse atareyada;
 méntres cadescú cerca
 lo que li fa mès falla,
 lo marxant bona venda,
 lo regater paradas,
 l' esguart gelós de mòltas
 la núvia empolaynada;
 y 'ls mercaders d' amor,
 que en cap fra n' hi mancan,
 (y que 'm plau que no 't duguin
 perque aixis no 't profanan;)
 garridas donzelletes
 de primera volada
 que ab tracte enginyós portan
 contentas y enganyadas.

Y quan afanyós d' ayre
 perque 'l respir li manca,
 lo cor damunt la boyra
 del món son vol aixampla,
 llavors, oh barretina,
 també 't tinch per companya,
 que al catalá segueixes
 ja gosi ó vessi llágrimas.

Per çò 't contemplo extesa
 del romeu á l' espatlla
 quan munta ab testa nua
 resant humil pregaria,
 y com dòls tribut duhentne
 modesta presentalla
 la costa de l' hermita
 que á la Verge sagrada
 n' alsàren nostres avis
 al cim de la montanya
 perque hi tingués refugi
 en sas tempestats l' ánima.

Si, tot arreu te troba
 per mon conhort l' ullada
 hont se vulla que 's giri
 per terras catalanas,

al cor sempre portantne
jolivas recordansas
de virtuts que jo admiro
dins nostras llars encara,
ó d' antiga grandesa
enlluernadoras ratxas
qu' en onas de llum pura
mon esperit ne banyan.

Y vosaltres, pagesos,
que, casi sòls, la flama
guardáu del sant amor
envers la noble y gaya
barretina dels avis
que canto ab veu migrada;
ohiu lo prech que sento
muntar dels fons de l' ànima
dintre 'l núvol d' encens
que hi crema per la Pàtria:

«Eixa hermosa penyora
que 'ls vells vos han deixada,
portáula, bons pagesos,
per Dèu, sempre portáula,
qu' ella es fermansa d' honra,
de nostras glórias, palma.
Portáula, sí, fidels;
que 'l jorn de greu desgracia
que vostra testa altiva
no coronés galana,
joguina també fòra
de la tempesta irada
que 'ls sants recorts dels avis
traydora 'ns arrabassa,
y al mar sens fons los tira
de l' eterna oblidansa....»

Beneyt ne sia Dèu
que 'm fa mercé tan alta
de trobart', barretina,
per tot arreu encara
hont jo ma vista extengui
per esta terra aymada;
ara esmentant sas glórias,
l' antiga fé á vegadas,
portant plahers á festas
ó al cor meu levantn' ànsias
quant l' hi dius bellugosa:
«recobra l' esperansa,
que méntres jo no 'm perdi
no 's perderá la Pàtria!»

SALVADOR GENÍS.

Sarriá de Girona.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SEU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

L.

1) Lo Sr. bisbe Margarit malalt en Girona. Acte del 20 de Juny.—Fol. 177 b.

Die Sabbati, XX junii omnes q(uas)i (1) de capitulo vi-

(1) Casi tots.

sitavimus R(everendissimum) d(ominum) ep(iscopu)m, qui
eri, hora VIII vel circa, intraverat civitatem secrete;
s(cilicet), non premissis nunciis propter tempus guerre;
quem jam aliqui particulariter visitaverant, licet fuisset
hora tarda (1). Quem invitavimus si volebat venire ad mis-
sam beate marie; et quia scivimus p(aternitatem) suam
indispositam per relationem medici ibi presentis, ideo
recessimus cum ejus licencia et benivolencia ut tenere-
mus capitulum pro magnis negociis.

2) Reducció de Castelló de Ampurias. Carta del rey
Don Juan al bisbe de Girona, qui ab sos homens de armes
ix cavalcant en persecució dels francesos é italians fugi-
tius. Ab lo Bisbe anaren son nebot Bernat baró de Senes-
terra y són germá Francisco Margarit veguer de Girona.
Táctica de las capitulacions de Castelló mantingudas se-
cretas.—Fol. 178 a.

Die dominica, XXI junii circa mediam noctem (2), Regia
magestas scripsit R(everendissim)o d(omi)no ep(iscop)o
quomodo villa castillonis, expulsis gallicis, se erexerat
pro magestate sua; et quod illa hora venerant ad eum
nuncii pro succursu et ita misit (3) CC. milites; et quod
ipse (4) et ceteri militantes et pedones (5) irent ad mages-
tatem suam ut prosequendo victoriam fugare possent
gallos et italicos.

Et ita, me vidente, R(everendissimus) ep(iscopu)s et no-
bilis baro de senesterra ejus nepos equitarunt post pri-
mam horam (6). Ma(gnificus) vero frater suus (7) remansit
usque ad horam VIII pro pedonibus dirigendis, et ita
acceserunt omnes leti.

Hora vero nona, sive XII, venit de petralata venerabilis
jo(hannes) olius presbiter de capitulo (8) qui retulit per
organum venerabilis michaelis alrra quod hodie ante re-
cessum suum dicebatur p(e)tr(ala)te quod villa castillonis
erat reducta ad dominium S(erenissimi) d(omi)ni n(ost)ri
Regis; et quod duo nuncii dicte ville (9) erant en frasquet
et micer barrera; qui firmatis capitulis recesserunt con-
tenti: sed ex c(aus)a nichil dicebatur ne gallici evaderent,

(1) La de las 9 de la nit del dia 19.

(2) Castelló se alsá per lo Rey en lo dia 20. Parla s' pues
de la mitxa nit en que comensava lo dia 21.

(3) Lo Rey desde Peralada.

(4) Lo Bisbe.

(5) Cavallers y pehons. Entre ells estava Pere Bach des
coll ca cabra.

(6) La carta del Rey fou rebuda per lo Ajuntament de Gi-
rona á las 11 de la nit del dia 20, segons diu lo Lo Manuale
juratorum. Al mateix temps seria entregada la dirigida al
Bisbe. Aquest, dos horas despres, ja estava en camí.

(7) Quin fos, ho aclareix l' Acte del 11 Maig de aquest any
(fol. 176 a):

Die lune, XI madii non intravimus (capitulum) propter
devotionem sancti poncii, et quia ista die accepit possessio-
nem vicarie gerunde magnificus d(omi)n(u)s franciscus mar-
garit; qui magno cum apparatu, premissis tractu simbalorum
majorum q(uas)i per spacium unius hore, quie tempus plu-
viosum erat, fuit receptus per me vicarium et officialem ad
jurandum et prestandum solitum juramentum in posse p(e)-
tri de bagudano notarii vicariatus, in presencia juratorum
et aliorum civium in multitudine copiosa, et presentibus p(e)-
tro vedruna ca(noni)co et jo(hanne) de lauro et aliis pluri-
bus. Quo facto, solvit custodibus XI s(olido)s, qui fuerunt
divisi secundum ordinem antiquum inter thesaurarium, sacris
tam 2.^m et pueros qui venerunt cum ceroferariis et textu
evangeliorum. Et, quia oriundus est de civitate, vocabitur
Regens.

(8) Cf. docum. XLII, 2.

(9) Castelló.—Las capitulacions firmá lo Rey en Peralada.

Et sic cla(rissi)me d(omi)n(u)s pugnat pro nobis, qui parum possumus; et sic gra(tia)s sibi referamus.

3) *Acte dels dias 22-26 de Juny. D. Juan Margarit en Castelló.—Fol. 178 b.*

Die lune XXII, nec die martis XXIII, non intravimus capitulum; tanta fuit leticia reductionis ville castilionis.

Die mercurii, XXIII junii non intravimus propter celebritatem beati johannis bap(tis)te; nec die jovis XXV, quia non occurrerunt negocia; sed post nonam fuimus congregati in choro, et ex quo audivimus R(everendissimum) d(ominum) ep(iscopu)m intrasse villam castilionis, fuit deliberatum quod accederet venerabilis p(etrus) vedruna ad comunicandum cum preposito de modo satisfaciendi de anno preterito, et quomodo opus erat quod dictus prepositus assecuraret pro isto anno, ex quo non clausimus capitula, sed semper fuerunt porrogata ne vacaret castilionis prepositura. Et ita fuit m(ich)i comissa ejus expeditio. Et sic, in crastinum, die veneris, XXVI junii, receptis litteris ad dictum prepositum cum suis cominationibus dictus honorabilis p(etrus) vedruna, sumpto prandio, recessit.

4) *Acte del 30 de Juny. Malaltias del Dr. Alfonsello. Extorsions del comte de Campobasso.—Fol. 179 a, b.*

Die martis, ultima junii, non intravimus propter indispositionem meam et persone mee; que jam sepius gravatur variis infirmitatibus; sed omnes d(omi)ni de capitulo venerunt ad domum meam una cum d(omino) p(etro) naveti not(ario); et porrogavimus capitulum usque ad ultimam mensis julii: testes (fuerunt) p(etrus) rocha et bartholomeus triter beneficiati sedis de domo mea.

Eodem die, post recessum notarii et testium, honorabilis p(etrus) vedruna fecit relationem de per eum gestis cum dicto venerabili jo(hanne) duran preposito mensis castilionis in presencia R(everendissimi) d(omi)ni ep(iscopu)i et abbatis sancti laurencii de monte (1); et postea, seorsum et ad partem et in effectu de anno preterito obtulit solvere porcionem mensis marci, et quod remittatur sibi porcio mensis aprilis, quia per vim et choercionem comitis de campo baxo ipse habuit solvere CC flo(re)nos et mutuo dare ei alias quantitates; et pro isto anno offerebat assecurare presentibus et residentibus cum integritate. Quo audito, quia maxime audivimus eum venturum, honorabile capitulum remansit in deliberatione, quia pauci erant presentes.

LI.

Lo Parlament de Badalona.

1) *Acte del 19 Juliol 1472.—Fol. 183 a.*

Die dominica, XIX julii recepimus litteras Regias patentes tenoris sequentis.

Don Johan per la gracia de deu Rey darago, etc, als amats nostres los canonges ó capitol de la seu de gerona Salut é dileccio.

Per donar total Repos en aquest principat e per coses qui redunden gran servey nostre e benefici del principat, avem deliberat tenir parlament general als habitants en lo dit principat en lo present loch de Badalona a la celebratio del qual lo cinquen dia del mes de Agost propvenidor ab la present assignam. Per aço vos pregam e exortam que a la celebratio del dit parlament trametau vostre

(1) Jaume Coll?—Cf. BALAGUER (Andreu) *Document inédits sobre lo monastir de Sant Llorens del Mont en lo bisbat de Girona ap. RENAXENSA, any II pag. 71.*

procurador en lo loch e dia per nos assignats; car placent a deu lo dit dia nos hi serem personalment.

Dat(es) en lo dit loch de badalona a deu dies del mes de joliel en any de la nattivitat de n(ost)re S^r. M.CCCCLXXII.

Lo Rey.

In itiner(um) XV.

Similem patentem litteram accepit R(everendissimus) ep(iscopu)s et ceteri qui consueverunt vocari ad curias et ad parlamenta. Sed tamen nichil deliberavimus propter reverenciam die(i) dominice. Communis tamen fama et commune dictum (est) quod ante lapsum termini barchinona erit reducta et in ea fiet parlamentum; et ita deus nobis concedat!

2) *Acte del 28 juliol. La carta de convocació del Parlament serveix de cobertura a la provisió dels terços.—Fol. 184 a.*

Die martis, XXVIII julii in presencia honorabilis p(etri) vedruna et johannis campá dedi venerabili ant(honio) corbera postulanti litteram sive provisionem terciorum (1), et eciam patentem litteram convocationis parlamenti badalone, que inserta est supra in precedenti carta, ut sit illi custodia; ne prima, que sapit privilegium, nimia contractione laceretur, sed semper sub illa servetur illesa.

LII.

Los pagesos de remensa.

1) *Acte del 16 Agost 1472. Causas de la dilació del negoci. Nominació é instruccions del sindich Pere Vinyoles. Cartas als Reys y al Bisbe.—Fol. 184 b, 185 a.*

XVI die augusti, s(cilicet) dominica, post completorium expleto officio, requirantibus et instantibus d(omi)nis de capitulo; quia multis diebus fui indispositus, et ideo non potui vaccare negociis, neque expedire negocia nisi pauca, que non poterant omitti, pro quibus d(omi)ni de capitulo venerunt ad domum meam pro procuratorio facto egregio decretorum doctori d(omi)no petro michaelis, ardia(con)o de bellxit in sede sesaraugustana aragonum: ideo hac die intravimus capitulum, in quo fuit comeioratum qualiter pridie fuimus convocati cum honorabilibus juratis in ecclesia sancti martini super guidatico quod magnificus d(ominus) jo(hannes) sarriera capitaneus gerunde concessit rusticis ut nulli creditorum solvere teneantur, prout in dicto guidatico (2) lacius est videre et est in posse nicho(lai) roca, qui ad instanciam capituli fecit nobis unam copiam, pro qua voluit ferialerius X d(enario)s; in qua convocatione fuit visum quod omnino status ecclesiasticus et honor(abiles) jurati debebant instare ut dictum guidaticum tolleretur et revocaretur tamquam nullum: primo quia contra libertates ecclesie, 2.º contra jus, 3.º contra constitutiones cathalonie et usaticos barchinone, quibus cavetur quod d(omi)n(u)s Rex non potest impedire justiciam nec dare elongamenta, sive guidatica; et quod quilibet (3) faceret suum sindicum cum deliberatione quod primo adiretur R(everendissimus) ep(iscopu)s, qui certo modo scripserat favendo guidatico (4), dato ordine certo qui non fuit acceptatus, 2.º loco (adiretur) magnificus capitaneus, a quo primo impetranda est revocatio, et eo recusante, a regia magestate.

Sed, quia jam diu materia fuit dilatata propter passionem civium, qui non potuerunt concordare de sindico; ideo premissis nunciis, quia constitit de eorum affectata discor-

(1) Cf. Docum. XLIV, LV.

(2) Cf. Docum. XXXV.

(3) Dels dos Estaments eclesiàstich y reyal.

(4) Fent favor al guidàtich.

dia, fuit visum quod omnino ecclesia per se mitteret unum syndicum, qui eo ordine de quo supra instaret revocationem tanti prejudicii; al(ias), non poterat status ecclesiasticus sustentari.

Facta ista deliberatione necessaria, et discussis votis omnium et ad unum reductis, 2.º loco fuit visum quod eligeretur persona. Et statim concorditer et nullo discrepante fuit electus venerabilis p(etrus) vinyoles presbiter de capitulo et prepositus de loreto cum salario VIII s(olidorum) pro die. Qui, cum idi esset presens, post multa acceptavit.

Quo facto, visum est quod ad hoc, cum esset omnibus causa communis ecclesiasticis, quod ad hoc erant invitandi prelati Civitatis et capitulum sancti feliciis; sed, quia hoc tempore cautius est non facere convocationes, maxime in arce (3), attentis attendendis, fuit deliberatum quod venerabilis guillermus molins et anthonius corbera mitterentur ad eos, a quibus obtinere(n)t consilium et assensum, ut sic posset fieri contributio expensarum. Et ita electi sunt; quibus commissum est quod capient horam, et cum eis conferant de omnibus, et postea referant.

Fuit etiam m(ich)i remissum quod facerem instructiones; et honor(abili) jo(hanni) de lauro quod dictaret et componeret epistolas quatuor: unam R(egie) M(ajestati); aliam illu(strissim)o Regi cecilie (4), aliam R(everendissim)o ep(iscop)o, aliam magnifico capitaneo. Et sic recessimus.

2) Acte del 17 Agost. La proposició del Cabildo catedral es admesa per la col·legiata de San Feliu, per Bernat Dezlor, abad de San Pere de Galligans y per Bernat Cerdá, prebost de San Martí Sacosta. Despatx y paga del síndich enviat al Parlament.—Fol. 185 a, b.

Die lune, XVII Augusti post nonam, quia officium octavarum (1) est solempne, intravimus capitulum; in quo dicti venerabilis guillermus molins et anthonius corbera, qui supra, retulerunt se implevisse mandatum et contenta in commissione verbali. Et sequendo ordinem ecclesiarum dixerunt primo convocasse canonicos sancti feliciis, ac eis intimavisse omnia supradicta, et ca(usa)m a(s)signasse quare non fuit facta solita convocatio omnium quorum interest. Qui post deliberationem retulerunt se velle contribuere ad omnes expensas, eis que placere omnia que gesta erant, et quia electus erat, et est etiam, canonicus sancti feliciis, placuit eis quod haberetur pro presente. — 2.º loco retulerunt se convertisse ad monasterium sancti petri de gallicantu, et dicto R(everend)o abbati intimasse que scripta sunt de canonicis sancti feliciis, et dictum R(everendum) abbatem respondisse quod utinam, jam diu est, iter arripisset electus pro tanto negocio (2); et admissa ratione et approbata quia non fuit facta convocatio omnium, obtulisset se velle esse participem in omnibus et per omnia leta facie. — Postremo retulerunt ascendisse ad monasterium sancti martini de costa, et ibi reperisse honorabilem b(ernardum) serda prepositum dicti monasterii; qui, audita eorum propositione et audita ratione quare omissa fuit convocatio generalis, placuit sibi et obtulit cum magno conatu personam et bona, ac approbare omnia gesta, et se velle contribuere larga manu.

(1) En la Forsa per temor al capítol de la mateixa Juan Sarrera. Ocupa la Séu lo bell mitj de la Forsa (arx), ó acrópolis en qual antich perimetro quedan restos de muralla ciclópica.

(2) Don Fernando assistí al Parlament de Badalona.

(3) De la Assumpció de Nostra Senyora.

(4) Pere Vinyoles, qui per lo vist era també canonge de San Feliu.

Audita ergo relatione, gra(tia)s deo egimus de unione; et injunctum est syndico electo quod ex parte status ecclesiastici materia prosequatur et usque ad finem deducatur ardentem.

Et statim, presente dicto Sindico, fuerunt prime lecte instructiones in viam memorialis; et quia fuerunt ab omnibus approbate tradidi eas sibi manu mea scriptas, ut eas postea reportet ut inserantur in presenti libro (1). Postea vero fuerunt lecte copie epistolarum, quas ordinaverat dictus honorabilis jo(hannes) de lauro; et quia placuerunt omnibus, fuit ordinatum quod ponantur in forma.

Et ibidem, omnibus presentibus, venerabilis anthonius corbera levator arreariorum bistraxit X libras dicto venerabilis p(etro) de vinyoles (2), et venerabilis gaspar pugferalerius alias decem libras; de quibus omnibus fuerunt certificati per discretum p(etrum) rocha presbiterum, qui mecum moratur, ad eorum confusionem qui rempublicam defendere recusant.

FIDEL FITA.

CORRANDES POPULARS.

Aquest any cásan les blanques,
L'any vinent ¿qui casarán?
Casarán les morenetes,
Jo seré la del davant.

Aquest any cásan les blanques,
Y les que tenen bon dot;
L'any vinent serém nosaltres,
Si baxa algun sardanót.

La fulla de l'olivera
N'es amarga com un fel;
L'amor de les donzelletes
N'es mes dolça que la mel.

Recollides per PAU BERTRAN Y BROS.

CONSISTORI DELS JOCS FLORALS DE BARCELONA.

LLISTA DE LAS COMPOSICIONS REBUDAS EN LA SECRETARÍA D'EIX CONSISTORI FINS AL DIA DE AVUY.

1. A L....—Cura á mon cavall les nafres (M. AGUILÓ).—2. A ella.—En ver, oir y callar,—fénix es mi pensamiento (CALDERON).—3. Aubada.—Ai! Lemozis, franca terra corteza.—4. Al-defora.—Vida nova.—5. Testament.—En nom de Déu omnipotent, etc.—6. Delits del cor.—Amor.—7. Las runas del mas.—Tot resta mut.—8. Romanços de la conquesta de Tortosa.—/Any 1148./—9. Salvaterra.—Toca fort á some- tent!—10. Complanta.—In qua mensura mensi fueritis remetietur vobis. (S. Matheu cap. VII. ver. 2.)—11.

(1) No hi son pas.

(2) Vinyoles, poble poch distant de Puigcerdá, era donchs apellido local, del mateix modo que San Celoni, patria del altre Pere. Es dato curiós pera la historia dels apellidos catalans.

Lo soldat.—*Dolgas tothom com jo be no atench* (A. MARCH.)—12. Lo soldat.—*Catalunya, Catalunya,—si es qu'encar hia'n catalans, etc.*—13. Sermó.—*Ascolteulo.*—14. L'ànima.—*Contéitur ferrum, silices tenuantur ab usu; etc.*—15. Sofriment.—(En la malaltia de ma mare.)—*Esperansa.*—16. A n'ells fadrins de la vila.—*Fora son!*—17. Lo fadri Pau.—*Pobre xicot!*—18. L'infant orfe.—*Una llimosneta—per amor de Deu!* (GUILLEM FORTEZA.)—19. Cansó del soldat.—*Plora, patria!*—20. Lo dallayre.—*Axo es molt bell.*—21. La mort del albat.—*Es un àngel!*—22. A ma estimada.—*Com no porto barretina—no puch ser dels Joys florals.*—23. Los fadrins de la montanya.—*Espardenya blanca als peus.—Beta fins a mitja cama.* (Cansó dels micalets den Pujol.)

Barcelona, 11 de Mars de 1873.—P. A. del C.,

JAUME COLLELL Y BANCELLS, secretari.

NOVAS.

Segons haviam anunciat á nostres lectors ha sortit ja lo primer número de *La Barretina*, setmanari popular que ve á defensar las ideas federalistas. Lo ben redactat de la publicació y las armas de bona lley que empleya fa que li desitjem nosaltres llarga vida ab la confiansa de que lo camí que s'ha empres será molt profitos á Catalunya.

La Juventut catòlica de Valencia ha obert un certámen en lo cual ofereix entre altres premis un *bandolin de plata* al autor del millor romans catalá que, relatant algun fet de la historia de Valencia, fasse ressaltar la protecció que tots temps ha degut á la Verge esta ciutat. Las composicions deurán portar la següent direcció: A D. Rafel Encinas del Soto, carrer de la Llanterna, número 1.

Lo dia 15 de Abril fineix lo pláso de admisió.

Recomanem é nostres suscriptors la lectura de la *Revista Balear*, periódich de literatura, ciencias y arts que veu la llum en la capital de Mallorca. Lo sumari del número 4, any segon de sa publicació, es lo següent:

Historia de la Retórica, por D. José Luis Pons.—*Cantar popular de la Grecia moderna*, por P. A. P.—*Los dos aucells* (poesia), por D. M. Obrador Bennasar.—*La Biblioteca catalana*, por D. T. Forteza.—*Lo soldat* (poesia), por D. Miguel Victoriano Amer.—*Las tres virtuts* (sonetos), por D. Gerónimo Rosselló.—*La Eserina*, por D. P. Estelrich.—*Sonet*, por Aben-Assar.—*Cansó*, por D. Francisco Matheu.—*Invenió del cors de sent Antoni abat* (conclusion).—*Oh patria, salut!* (poesia), por D. L. Carnicer.—*Indagaciones.*—*Noticias.*

Ab lo fascicle de la *Biblioteca catalana* que ultimament s'ha repartit, contenint quatre fulls de la preciosa *Crónica del rey en Jacme*, va inclosa una es-

tampa al cromo, copia de la que figura en lo manuscrit original de la Biblioteca de Poblet y representa lo convit ab que Pere Martel obsequiá al Rey en Tarragona. Si baix lo punt de vista arqueològich es aquella molt interessant, no ho es menys per la part de execució que fa honor á la litografia de Gual de esta ciutat. Son de agrahir los esforços del director de tant important publicació pera ferla digne de son objecte y acreditar lo bon concepte que ha merescut tant de la premsa nacional com estrangera.

S'han estrenat ab bon éxit en l'Odeon un drama en 3 actes titolat *La reyna Isabel de Hungria ó l'Àngel de la Caritat*, y en l'Olimpo una pessa en un acte, *Entrar á Dama*.

Hem rebut un folleto titolat: «*Memoria extendida por la comision nombrada por los vecinos de la ciudad de Vich en defensa de las condiciones de todas las clases que concurren en dicha ciudad para ser declarada cabeza de Partido en la nueva demarcacion judicial.*» Atesas las condicions d' esta revista no podem ocuparnos com voldriam de tan interessant y ben escrit llibell que recomanem á nostres lectors per la infinitat de datos històrichs, geogràfichs y estadístichs que conté, relatiu á Vich y sa comarca y que revelan l'immens treball que la comissió ha tingut al redactarla; acompanyanla 7 apèndices, entre 'ls quals hi ha dos planos (l'un de la presó y l'altre del edifici destinat á Audiencia del Jutjat), fets pels mestres d'obras d'aquella població, Srs. Illa y Turner. La part tipogràfica de dita memoria honra moltíssim al impressor Sr. Anglada y dona una mostra del avansament en que s' troba l'art tipogràfic en Vich.

Lo dilluns d'aquesta setmana tinguérem ocasió de concórrer al benefici del galan jove de la companyia que actua en lo teatre del Olimpo, y vegerem estrenar ab aplauso la bonica pessa titulada: «*Estanch, Ciencia y Art*» qual autor ho es lo jove escriptor En Xavier Lluch. Sense esser l'argument nou, te un desenvollop ab interés progressiu; animadas escenas, tipos ben presentats y xistes de bon gust; y per mes que'ns hagueram gaudit de que 'l llenguatje fos mes triat, devem dir que 'ls aplausos del públich foren justos valent al autor esser cridat al final á l'escena junt ab los actors que es forsa confessar travallaren ab conciencia.

Ab molt gust hem llegit la obreta castellana de N. Joaquim Riera y Bertran, *El Catolicismo y la República federal*, que en forma de cartas endressa á un de sos amichs. Sentim que la índole de aquest periódich no 'ns permeta ocuparnos estensament de tan recomanable publicació.

Lo secretari de la Redacció, ANGEL GUIMERÀ.

Estampa de N. Ramirez y C.^a, pasatje de Escudillers, n.º 4.